

Totalita srážela do kolen, našťestí ne na věčné časy

6.5.2009 Hospodářské noviny str. 11 Kultura

Magdalena Čechlovská

»Každý, kdo žil v totalitním režimu, se trochu prostituoval. Já také,« píše v knize Věčné časy socioložka Jiřina Šiklová. Je první ze čtyř pamětníků, kteří přispěli do publikace mapující čtyřicet let komunismu. Kniha, zahrnující také kalendárium každého roku z rozmezí let 1945 až 1990, je osobním svědectvím o každodennosti totality. Vzpomínky neoslavují hrdiny, spíš se blíží osobní zpovědi. Kniha vychází v rámci projektu Cirkus totality.

Tři roky hojnosti

Své pocity, včetně zklamání ze zbytečných kompromisů, líčí také disident a polistopadový politik Jan Ruml, publicista Karel Hvízďala a někdejší revoluční student, spisovatel Martin C. Putna. Pátým autorem je Václav Havel, který nestvořil pro knihu esej, ale nechal otisknout své archivní dopisy adresované režisérovi Alfrédu Radokovi. Jeho »příspěvek« ukazuje jeden z paradoxů totality. »Nejvíc jsem utrácel a na nejvyšší noze jsem si žil právě v době, kdy jsem byl nejen zakázán, ale kdy co chvíli byly v novinách nebo rádiu nebo televizi různé štvavé výpady proti mně, z nichž by nezasvěcený mohl mít dojem, že musím být přinejmenším v dolech nebo v kriminále,« popisuje Havel v roce 1972 svou situaci.

Tou dobou ve světě hojně uváděný dramatik byl už třetím rokem izolován na své chalupě na Hrádečku. Nesměl pracovat v divadle, ale měl čas užívat si z našetřených peněz za autorská práva. Havel Radokovi píše, že zrekonstruoval Hrádeček a také si pořídil mercedes. Současně se ale vyznává z pocitu tvůrčí krize. Tři roky hojnosti, které se chýlí ke konci (agentura spravující autorská práva přestala uzavírat smlouvy na Havlovy hry), nedokázal využít pro svou tvorbu, chybí mu Praha a kontakty.

Frustraci jiného druhu – z života, který byl totalitou deformován (Havel naproti tomu podvědomě vystupuje jako ten, kdo si svůj osud vybral), popisuje Šiklová. Vzpomíná na banální situace, kdy se kvůli totalitou vynucenému pokrytectví dostala do střetu se svým svědomím: když umyla okna bytu do ulice, kudy měl projet Brežněv, když odpárala z dceřiných džinsů americkou vlaječku. Někdejší disidentka se nezabývá svými protirežimními aktivitami, doznáním vlastních selhání se snaží postihnout důsledky života v totalitě, každodenní prkotiny, které otravovaly a také deformovaly život. Šiklová však není přímo kajícína, zřetelná je spíš její rozhořčenost.

Rebel ze závadné rodiny

O našťvanosti, přímo nenávisti mluví i Jan Ruml. Také on vyjmenovává obstrukce a stupidní projevy laojality, které režim po občanech vyžadoval a které vedly ke schizofrenii chování na veřejnosti a v soukromí. Rumlovým doznávaným hříchem je však něco jiného. Jako synek z kádrově závadné rodiny už dopředu nemohl s žádnými výhodami počítat, stal se z něj rebel, pohrdající všemi, kdo režimu ustupoval. Jak sám přiznává občas i těmi, kteří ke kompromisům byli donuceni vážnými okolnostmi.

Kniha Věčné časy míří především na čtenáře, kteří komunismus nezažili. Nabízí místo černobílého rozdělení na hrdiny a zbabělce nejednoznačnou autentičnost. Mírnou didaktičnost snadno smáznou osobní výpovědi Šiklové, Havla a Rumla. Jejich »zpovědi« otevírají možná nový pohled na komunistickou totalitu, která uměla dostat do kolen i hrdiny.

Věčné časy. Vydala Knihovna Václava Havla a edice Respekt, 2009. 190 stran. 360 Kč.